

This lightfall is dedicated to the children of Israel

Het programma van donderdag 27 oktober:

9:00 Atelierbezoeken

Central Bus Station, Tel Aviv

Gil Yefman

Ester Cohen Sakin

11.00 Tel Aviv Museum of Art

Assistent curator Israëlische kunst: Anat Danon-Sivan

Curator: Dalit Matityahu

15:00-16.30 atelierbezoeken:

Amir Yatziv

Ella Littwitz

17.00 uur Ben Ari Museum for Contemporary Art, Bat Yam

Het Busstation

Wij zijn voorbereid als wij klokslag 9 uur opgewacht worden bij het busstation in Tel Aviv. Onder het station bevindt zich winkelcentrum, dat grotendeels leeg staat. Het winkelcentrum heeft iets van de Bijlmermeer, eind jaren zeventig, zij het wat minder unheimisch, wat minder confronterend. Meer nog dan het gebouw zelf is er de associatie met de aanwezigen, met de winkeliers en hun klanten. Volgens Gil Yefman hebben die veelal een buitenlandse achtergrond: Filippino's, Eritreeërs, Somaliërs. Het is een derde groep, naast de joden en Arabieren/ Palestijnen, die tijdens onze week in Israël af en toe in beeld komt, in achterbuurten, bij markten, of, zoals hier, ondergronds.

Behalve voor 'buitenlanders' is deze locatie een bijna natuurlijke habitat voor kunstenaars, en zeker voor iemand als Gil Yefman. Hij is een kleurrijke verschijning en niet minder geschakeerd is zijn atelier, dat vol hangt en staat met beelden, foto's, schilderijen en weefsels. Een exotische marktkraam, die zich moeiteloos voegt binnen het kosmopolitische karakter van het busstation. Maar, naar mate het atelierbezoek vordert, verschiet veel van wat wij zien van kleur. De op het eerste gezicht vrolijke erotische knuffels sorteren in een zelfde ongemakkelijkheid als de poppen van Mike Kelly, wanneer Gil vertelt over zijn seksuele geaardheid en hoe daar in de maatschappij op wordt gereageerd. Het wordt nog zwaarder als de gender en holocaust samenkomen, als vernedering en verstoting verbonden worden met vervolging en vernietiging. Gil gaat het niet uit de weg. 'I am not doing flowers' zegt hij nadat hij heeft uitgelegd hoe zijn foto van een gender pinup, met een kapsel opgetrokken tot een menora de gemoederen in orthodoxe kringen in beroering bracht waardoor hij voor enige tijd moest onderduiken.

In een ander project richt hij zijn pijlen op de eerste settlers, de zionisten die al voor de oorlog in Israël woonden en de overlevenden van de holocaust 'soaps' noemden, omdat deze zich, naar hun oordeel, niet verzet hadden tegen de vervolging en de deportaties door de nazi's. De geel en groen

gekleurde zepen, ingelegd met hakenkruizen (een onverbloemde verwijzing naar de gaskamers) maken pijnlijk duidelijk dat het echte vuil zich niet laat afspoelen.

En dit zijn pas twee voorbeelden van de vele projecten die de revue passeren. Onderzoeken naar de schoonheid, naar de banaliteit van het kwaad. Pogingen om een gezicht te geven aan de beulen en hun slachtoffers, met vaak daarin verwerkt Gils kwetsbare positie als gender. Het is zwaar, maar dankzij de diversiteit, kleurrijkheid, vindingrijkheid en onnavolgbare productiviteit indrukwekkend. Je denkt alles te weten van de holocaust, maar kunstenaars Gil maken duidelijk dat de pijn niet geleden is. Gil is een moedig mens.

De afstand tussen het atelier van Gil Yefman en dat van Esther Cohen is klein, maar de overgang is groot. De overvloed aan beeld en associaties in het atelier van Gil Yefman maakt plaats voor de rust. Net als Assi Meshullam, die wij zondagmiddag troffen, zoekt Ester Cohen naar de pre-monotheïstische wortels van de inwoners van Kanaän en daarbuiten. In een entourage van schedels, beelden van aapachtige, van kleine sculpturen bij elkaar geplaatst als huisgoden, probeert zij een nieuwe taal te ontwikkelen, die net als in de verre oudheid, een combinatie wil zijn van letters, tekens en figuren. Deze 'taal' borduurt zij op een perkamentachtige ondergrond. De voorstellen herinneren aan de tempelcomplexen van de Azteken en de Egyptenaren met hun hiërogliefen. Zij eindigt echter in de actualiteit, bij de muur, die Israël en de Westbank scheidt. De muur als verwijzing naar de muren van de oude tempelcomplexen, maar tevens als een geheel nieuw en brutaal fenomeen waarvoor bomen ontworteld en verplaatst moeten worden. Ester legt uit dat deze bomen worden opgekocht door Israëliërs voor hun tuin. Uiteindelijk brengt ook dit atelierbezoek ons midden in het conflict.

Het Tel Aviv Museum

De actualiteit wordt ook gezocht in het Tel Aviv Museum, waar de muur, als een wand vullende sculptuur, terugkeert in de afdeling hedendaagse Israëlische kunst. Anat Danon Sivan, assistent curator van de afdeling, zegt dat er de afgelopen jaren in het museum veel is veranderd. Zij heeft het over een herbronning, een aanzet om de canon aan te passen, een herschrijving van de geschiedenis van de moderne kunst in Israël. Zo biedt de afdeling 'Klassieken' - merendeels schilderijen uit de jaren twintig-dertig, waarin de invloed van de Ecole de Paris aanwijsbaar is - nu ook ruimte aan outsiders, die niet schroomden het optimisme van de zionistische beweging te pareren met de schaduwzijde. Op een doek wordt het lijden tijdens het zware werk op het droge, onvruchtbare land onder de brandende zon, invoelbaar gemaakt.

Toch is een kritische, onafhankelijke opstelling voor een instituut als een museum, dat gesteund wordt door de Israëlische overheid, niet eenvoudig. De vraag waarom er geen kunstenaars uit de bezette gebieden getoond worden, brengt de curator in verlegenheid. Deze groep kunstenaars weigert veelal medewerking, vertelt zij, omdat het museum gezien wordt als een verlengstuk van de Israëlische staat. Josien oppert dat de aanstelling van een Palestijnse curator wellicht het ijs zou kunnen breken. Hoe dan ook, het is al menigmaal geconcludeerd dezer dagen, het is een conflict zonder oplossing. Anat Danon Sivan sloot af met de opmerking dat de wortels van de hedendaagse kunstenaar uit Israël meer in het midden oosten dan in het westen liggen. Een constatering die wij gezien het getoonde werk in het museum en de ateliergesprekken niet goed konden plaatsen.

Haar collega Dalit Matityahu geeft in haar expositie Talush (Rootless) een ander perspectief op de hedendaagse kunst in haar land. De Talush is een zwervende, zich nergens thuis wetende figuur uit de joodse literatuur van eind 19^e-begin 20^e eeuw. Hij kan nergens aarden, is zwak, impotent en machteloos. Dalit Matityahu ziet overeenkomsten met een mannelijke figuur die in de recente jaren in de Israëliëse kunst boven is komen drijven. Het is solitair personage, dansend met zichzelf in een parkeergarage (videowerk van Sharon Fadida), worstelend als een Jacob met de engel (serie tekeningen Peter Jacob Maltz), klimmend tegen een steile rotswand (the last Robinson, serie tekeningen in dagboek, Dana Yoeli). Naast overeenkomsten, is er ook een significant verschil. Was de Talush van 1900 een jood in de diaspora, levend te midden van een afstandelijke, soms ronduit vijandelijke omgeving; de Talush in de hedendaagse kunst is een man die leeft in een omgeving die van hem is vervreemd. Het land is niet langer zijn land. 'In order to be detached, you have to know how it is to be connected', concludeert Dalit Matityahu, die de mentale gevolgen van een onoplosbaar conflict zichtbaar heeft willen maken. Pikant detail is het groot aantal vrouwelijke kunstenaars dat deel uitmaakt van deze expositie over de nieuwe Talush, de man op zoek naar zijn wortels.

Na het sombere perspectief dat uit de expositie naar voren kwam, komt de dedicatie in het trappenhuis - This lightfall is dedicated to the children of Israel – op een passend moment.

Atelierbezoeken:

Amir Yatziv en Ella Littwitz

Het middagprogramma blijkt zeker zo enerverend als dat van de ochtend. Amir Yatziv en Ella Littwitz zijn partners en delen een atelier. Ze zijn net teruggekeerd naar Tel Aviv na een jarenlang verblijf in Europa (Duitsland, België)

Amir Yatziv maakt video's waarin hij experimenteert met nieuwe vormen van 'storytelling'. Ter illustratie laat hij een fragment zien van Paleosol, 80 South, uit 2013. De video, geschoten met een thermocamera, toont nachtopnamen van een woestijn, van auto's, militaire installaties. De beelden worden verhelderd door een objectief en informatief overkomende ingesproken uitleg. Langzamerhand dringt het besef door dat er iets niet klopt. De spreker vertelt een ander verhaal. Hij doet verslag van een archeologische expeditie naar een berg, die volgens de onderzoekers als Mount Sinaï te identificeren zou zijn. De vermenging van twee werelden, een militaire en een bijbels/archeologische, die in elkaars verlengde liggen en dan weer sterk uiteenlopen, creëert een nieuw verhaal, misschien wel net zo waarheidsgetrouw en verwarrend als beide andere. Amir Yatziv bereidt zijn video's nauwgezet voor, duikt in archieven, reist naar plaatsen die voor gewone burgers niet toegankelijk zijn. De video's ogen objectief en juist daardoor kan de waarheid worden ondervraagd, zoals in de video Detroit (2006).

Amir Yatziv is in een zeker opzicht een tegenpool van Gil Yefman. De holocaust benadert hij heel bewust vanuit een andere wereld.: 'As an artist you don't go to Auschwitz, to heavy place. That is why I came to this virtual world.' Voor zijn film over Auschwitz maakt hij gebruik van simulaties op internet, gemaakt door programmeurs uit diverse landen (Rusland, Duitsland, Israël), ieder voor zich werkend aan een digitale presentatie van het concentratiekamp. Deze nieuwe video wordt begin van volgend jaar in Rotterdam (film festival?) getoond.

Net als haar man behoort Ella Littwitz tot de betere kunstenaars die wij deze week ontmoeten. Maar haar presentatie is volkomen anders. Minder vanuit het verhaal, de strategie, meer vanuit het gevoel

voor materialen. Hoofd versus hart. Een cliché, deze man - vrouw verhouding. Mogelijk gaat het om een moment opname, ingegeven door omstandigheden. Ella Littwitz heeft immers vanwege de verhuizing vanuit Gent naar Tel Aviv en de zorg voor jonge kinderen de laatste maanden minder kunnen werken.

Ze begint hoe dan ook aarzelend, bescheiden aan haar verhaal. Aan de wand hangen wandkleden met daarop bijzondere, maar ook enigszins enigmatische plattegronden. Het zijn tafelkleden, zo legt Ella Littwitz uit, waarop Palestijnse weefsters plattegronden van Palestijnse textiel fabrieken geborduurd hebben, die tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in 1948 verwoest zijn. Niet minder politiek is haar project over onkruidplantjes, in de jaren veertig door Dr. M Zakory uitputtend bestudeerd en beschreven, en in de jaren vijftig voorzien van nieuwe, Hebreeuwse namen. De confiscatie van land via onkruid: een intrigerende insteek. Uiteindelijk zijn Ella Littwitz en Amir Yatziv toch meer verwant dan ik in eerste instantie voor mogelijk hield.

Ben Ari Museum for Contemporary Art, Bat Yam : Kids like Communism.

Het is inmiddels gaan regenen. Voor het eerst in een half jaar, wordt ons verteld, maar dat kunnen wij nauwelijks geloven. Bat-Yam, een voorstad van Tel-Aviv, herbergt veel Israëliërs van Russische komaf. Op zich geen wonder, want ca. 20 % van de 8 miljoen inwoners in het land, is in de jaren negentig vanuit landen die deel uitmaakte van de voormalige Sovjet-Unie naar Israël geëmigreerd. We worden ontvangen door Alina Yakirevitch, assistent curator, en Anna Lukashevsky, kunstenaar; beiden behorend tot de groep Russische Joden. Anna behoort tot de schildersgroep 'New Barbizon'. In deze expositie exposeert zijn portretten van Russen, herkenbaar aan hun slechte kleding. Anna is kritisch over haar milieu: 'Russen in Israël vertonen provinciaals gedrag, ze verheerlijken hun achtergrond en sluiten zich af. Hun smaak is beroerd.' Anna houdt deze groep een spiegel voor in een, naar het sociaal realisme verwijzende stijl. Op enige aquarellen van het strandleven, is zij meer poëtisch, meer 'Charlotte Salomons'.

De titel van de tentoonstelling, Kids like communism, is niet alleen provocerend bedoeld. Het wil ook een discussie opgang brengen binnen deze gesloten gemeenschap, aldus Alina. Wat vonden jullie eigenlijk van het communisme, vroeg ik Anna. 'Heel deprimerend', antwoordde zij. Terugdenkend aan vakanties in Polen en Hongarije in de jaren zestig kan ik dit beamen. Maar Rusland? Niet los te zingen van romantiek en melancholie. Zijn de Russische emigranten gelukkig in Israël? Zijn de banden met de Sovjet-Unie echt verbroken? 'Kids like communism', wie zal het zeggen.

"One of the many new perspectives", zo concludeerde Ronit op de weg terug naar Tel-Aviv.